

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תקד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

סעודות חולין. וזה כונת המשנה (שם) "מדה זו אמורה בכהנים ובלויים ובישראלים".
(יב) ואכלו ושבעו. בספרי (פיסקא ש"ג, יב) ¹ תן להם כדי שבעו, מכאן אמרו, אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב כו'. בזה נראה לפרש משנה סתומה בפאה פרק ח (משנה ו) מדה זו אמורה בכהנים ובלויים וישראל. ויעויין משנה למלך (מתנות עניים ו, ז) שהביא כל הפירושים ודחאם. והנראה דאדסמיך ליה קאי, דאבא שאול אומר ושאר כל הפירות כדי שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות, והוא אמינא דאם נותן לעני כהן מעשר עני בשאר פירות, דאיהו כיון² שהוא כהן, מצי לאכול תרומה דהוי בזול, וכן לוי מצי אכיל מעשר, דאם אסורה לזרים הוי בזול טפי, לכן סלקא דעתך אמינא דיהיב לחד עני כהן בשאר פירות שיעור שיכול לקנות בהם מזון שתי סעודות תרומה או מעשר ללוי, דהוי שיעור פחות ממזון שתי סעודות של ישראל, דהוי מזון שתי סעודות חולין דדמיהם יקרים [ויעויין במשנה כתובות נז, א בנותן מזונות לארוסה, דנותן לבת כהן מחצה חולין ומחצה תרומה, יעויין שם] קא משמע לן דזה השיעור שיהי בכלום, שיקח בהם מזון שתי סעודות חולין, אף אם העני כהן. ודו"ק. ואולי יליף מדכתיב ואכלו בשעריך, וזה מקרי מה דטמא וטהור אוכלים כאחד, וזה חולין, וכמו שאמר (לעיל טו, כב) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו יאכלנו. וכן דריש בגמרא דף עג, ב יבמות שהוא דאמר ליה התם בשעריך תאכלנו וכו'. וזה נכון מאוד בעזרת ה'. וזה מושכל, שלעני נותנים

סעודות. והנה תרומה ומעשר, כיון שאסורה לזרים וצריך להזהר לאכול תרומה בטהרה, מחירם זול יותר מחולין, והוא אמינא שאם נותן לכהן עני מעשר עני מספיק לתת לו פירות בשיעור שיכול לקנות בהם שתי סעודות של תרומה, וכן ללוי שתי סעודות של מעשר, לפיכך קמ"ל מתני' דמדה זו של שיעור שתי סעודות פירות היא שיהי גם לכהנים ולויים. ואפשר שלמדו זאת מדכתיב "ואכלו בשעריך ושבעו" וכל מקום שכתוב בשעריך פירוש טמא וטהור יחד, וכמו שאמר (לעיל טו, כב) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו יאכלנו, והיינו חולין. והטעם בזה, מפני דצריך לתת להם שיעור חשוב, בדבר שאין צריך להזהר בו לאוכלו בקדושה.

² בנדפס: דכיון. ותיקנתי הלשון.

פרשת ביעור מעשרות

דברים כו, יב - טו (יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: (יג) ואמרת ללוי ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי: (יד) לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ה' אלהי עשיתי ככל אשר צויתני: (טו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

פסקאות: ו - י

[ג]

כו, יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו:

צריך לתת שיעור שביעה שהוא שתי סעודות (פאה, א, ה). ואפילו כהן או לוי עני שמותרים בתרומה ומעשר, והם זולים יותר מחולין, חייב לתת להם כשיעור שתי

¹ [ו]

תוכן דבריו, דהנה בספרי (תבוא, שג, יב) תניא "ואכלו בשעריך ושבעו, תן להם כדי שבעם, מיכן אמרו אין פוחתים לעני בגורן מחצי קב חטים, או קב שעורים דברי רבי יהודה, רבי אומר חצי קב". ועל פי דברי הספרי, יש לבאר משנה סתומה בפאה, דתנן (ח, ו) "מדה זו אמורה בכהנים ובלויים ובישראלים". ונלאו מפרשי המשנה לבאר כונתה, והמשנה למלך (מתנות עניים ו, ז) הביא כל הפירושים ודחה אותם.

ומפרש המשך חכמה, שמשנה זו היא המשך למאי דקתני לעיל מיניה (משנה ה) "אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חטים וקב שעורים, רבי מאיר אומר חצי קב. קב וחצי כוסמין, וקב גרוגרות, או מנה דבלה, רבי עקיבא אומר פרס חצי לוג יין, רבי עקיבא אומר רביעית. רביעית שמן רבי עקיבא אומר שמינית, ושאר כל הפירות אמר אבא שאול כדי שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות". מבואר דבשאר פירות נותנים כדי מזון שתי

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תקד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ז]

כּו, יד) לֹא אֶכְלֵתִי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֵמֵא וְלֹא נִתְּנִי

מִמֶּנּוּ לְמַת שְׁמֵעֵתִי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי:

מהו פשוטו של מקרא

כּו, יד) לֹא אֶכְלֵתִי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ. פִּירֵשׁ רַשְׁבִּי"ם³ מִמּוֹן שְׂגוֹל, כּמוֹ

ומה שמתודה שלא נתתי ממנו למת, פירש האבן עזרא היינו לעבודה זרה, ומבאר המשך חכמה, דלשון מת הוא עבודה זרה, מהכתוב (תהלים פרק קן פסוק כח) "וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֵּאָכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים". ומוסיף ביאור ממה שמצאנו שהכמרים היו אומרים שיביאו המעשרות לעבודה זרה דכתיב (עמוס ד, ד) "בֵּאוּ בֵּית אֵל וּפְשְׁעוֹ הַגְּלָגֶל הִרְבּוּ לְפִשְׁעֵי וְהִבִּיאוּ לְבַקֵּר זִבְחֵיכֶם לְשִׁלֶּשֶׁת יָמִים מִעֲשֻׂרְתֵיכֶם" ופירש רש"י וז"ל "באו בית אל וגו' - כאדם האומר לבן בליעל עשה עשה עד שתתמלא סאתך: והביאו לבקר זבחיכם - זאת אומרים להם כומרי הבעל, עכו"ם וותרנית היא ואינה מחמרת עליכם, התורה אמרה (שמות לד) לא ילין לבקר, אבל לעכו"ם והביאו לבקר, תורה אמרה בקדשים קלים ביום זבחכם יאכל ממחרת (ויקרא יט), ועכו"ם לג' ימים מעשר בהמותיכם, תורה אמרה שאור לא תקטירו (ויקרא, ב) "עכ"ל [ואף על פי שרש"י מפרש על מעשר בהמה ולא מעשר דגן, מכל מקום, רואים שדרך עובדי עבודה זרה להביא מעשרות לעבודה זרה].

הנה נתבאר שהרשב"ם והאבן עזרא מפרשים פשוטו של מקרא שמתודה על שלא גזל ולא נתן לעבודה זרה, ועל פי דרכם מפרש המשך חכמה שמתודה גם שלא נתן המעשר לעריות. ופירוש זה הוא נפלא בפשוטו של מקרא, ששלושת אלו, גזל עריות ועבודה זרה, נפשו של האדם מחמדתן יותר מכל דבר.

ועל פי זה יתפרש גם סיום הכתוב כפשוטו, שאומר, שכיון שעשיתי ככל אשר צייתני, היינו שלא עברתי על איסור גזל עריות ועבודה זרה המפורשים פעמים רבות בתורה, ולכן אני ראוי לברכת ה', השקיפה כו'. [ולזה נתכון המשך חכמה שמסיים "רק עשיתי ככל אשר צייתני כו'", כלומר, שעל פי זה מובן מדוע לאחר שעשה כל המצוה, ראוי לברכת השקיפה כו'.]

[ואין זה תמוה שהספרי מפרש אחרת. להפך, כך הוא דרכו של הספרי, שעל פשוטו של מקרא מוצא עוד רמזים ודרשות בדרך דרש בכונת הכתוב. אלא שבדרך כלל פשט הכתוב מובן, אבל בפסוק זה פשט הכתוב אינו מובן כלל, לפיכך ירד המשך חכמה להאיר עינינו בביאור פשוטו של מקרא, וייסד דבריו על דברי הקדמונים שכבר כתבו כן, והוסיף עליהם נפך רב]

דבר שיהא בו כדי נתינה בדבר שאינו צריך ליזהר בו לאכלו בקדושה.

³ [ז] תוכן דבריו, דהנה ביאור הכתוב מבואר בספרי (דברים פרשת כי תבוא פיסקא שג) וז"ל "לא אכלתי באוני ממנו, הא אם אכלו באינה אינו יכול להתודות. ולא בערתי ממנו בטמא, לא שאני טמא והוא טהור ולא שאני טהור והוא טמא. ולא נתתי ממנו למת, לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת דברי רבי אליעזר, אמר לו רבי עקיבה אם למת אף לחי אסור, מה תלמוד לומר למת, שלא החלפתיו אפילו בדבר טהור. שמעתי בקול ה' אלהי, והבאתיו לבית הבחירה. עשיתי ככל אשר צייתני, שמחתי ושימחתי בו" ע"כ. וכן פירש רש"י בפירושו החומש על פי הספרי.

והנה כל מתבונן יראה שאין זה פשוטו של מקרא, שהרי דברים הללו לאכול מעשר אונן ולאכול בטומאה, ולקנות בהם ארון ותכריכין למת, אין דברים אלו מהדברים שהיצר מפתה את האדם, ואין תאות ליבו נמשך לעבור עליהם, אם כן מדוע דוקא דברים הללו הוא מתודה, ומה היא חשיבותן כל כך שצריך לאומרם בשעה שמתודה על מעשרות. וכן מה שמסיים עשיתי ככל מצותך ששמחתי ושימחתי בו, הוא אינו פשוטו של מקרא, שפשט הכתוב משמע, שעל מה שאמר שלא אכל באוני כו' אומר שעשיתי ככל שצייתני, ולכן השקיפה כו' אני ראוי לברכתך, והרי דברים הללו אין עליהם ציוי מפורש שיאמר עליהם עשיתי כמצותך, ועוד שבגללם הוא ראוי לברכת ה'.

לפיכך מביא המשך חכמה מדברי קדמונינו הראשונים, הרשב"ם והאבן עזרא, שביארו, דפשט הכתוב מדבר מדברים שנפשו של האדם מחמדתן. שעל הוידוי לא אכלתי באוני, פירש הרשב"ם שמתודה שלא בא לו פירות הללו בגזל, ולא אכלן בגזל. וז"ל הרשב"ם (כאן) "לא אכלתי באני - כמו ידיו תשבנה אונן (איוב כ, י), ממון שגזל. מצאתי און לי (הושע יב, ט), לפי פשוטו" עכ"ל. הנה דקדק הרשב"ם לפרש פשוטו של הכתוב לא אכלתי ממנו באוני, היינו בגזל.

ועל פי דרכו מפרש המשך חכמה, דמה שאומר לא בערתי ממנו בטמא, היינו שלא נתן מהמעשר אתנן לזונה ולא עבר איסור עריות על ידו, דעריות גם נקרא טומאה, כדכתיב בפרשת עריות בתורה (ויקרא יח, כד) "אַל תִּטְמְאוּ בְּכָל אֵלֶּה כִּי בְּכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם".

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תקד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ח]

כז, יד) לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ה' אלהי עשיתי ככל אשר צויתני: אם אכל באוני או בטומאה, או נתן למת – האם יש לאו, ולוקה כז, יד) ובספרי⁵ פרשת ראה פסקא עב, רבי שמעון אומר מכלל

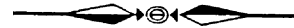
ולוקה.

אבל המשך דברי רבי שמעון צריכים ביאור, שאמר "יכול הנותן במתנה יהא חייב, תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר. האוכל חייב ואין הנותן במתנה חייב". ולכאורה כונת רבי שמעון לומר, דיכול מי שנותן מעשר שני במתנה יהיה לוקה, תלמוד לומר כז. אבל אי אפשר לפרש כן, דמהיכי תיתי לומר שהנותן מעשר שני במתנה ילקה, דצריך ללמוד מהכתוב שלא לוקה. ומבאר המשך חכמה דכונת רבי שמעון לומר, שכיון שמצאנו הזהרה על הכתוב "לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא", אם כן יש לומר שגם מה שכתוב "לא נתתי ממנו למת" יש על זה הזהרה, [והוה אמינא, שהזהרה על איסור אכילת מעשר שני לאונן, מלמד שכל האמור בידוי יהיה עליו הזהרה וילקה], וביאר הספרי [מובא בפסיקה הקודמת] דלא נתתי ממנו למת, הוא וידוי שלא קנה דברים למת, דהיינו שלא הוציא מעשר שני שלא בדבר אכילה ושתיה, ואם כן הוה אמינא דגם על זה יהיה לאו וילקה אם יקנה דברים שאינם אכילה, על זה בא רבי שמעון ללמוד, דדוקא האוכל בטומאה או באנינות מוזהר ולוקה, אבל על מה שכתוב "ולא נתתי ממנו למת" אינו מוזהר ואינו לוקה. ויליף לה מדכתיב "תוכל לאכול בשעריך מעשר. האוכל חייב ואין הנותן במתנה חייב" [פירוש: ייתור הלשון "לא תוכל לאכול", ולא כתיב "לא תאכל", בא ללמד, דדוקא על אכילה יש הזהרה ולוקה, אבל על נתינת למת וכדו' אין מוזהר, ואין לוקה, והוא רק איסור בעלמא].

ומה שאמר רבי שמעון לשון "יכול הנותן במתנה יהא חייב", תפס לשון הכתוב "לא נתתי". ואף על פי שכונת הכתוב שלא נתן במקח וממכר מעשר שני לקנות דברים של מת, מכל מקום, זה כולל גם נתינת של מעשר שני לאונן, לכן נקט לשון זה, שהוא לשון הכתוב, וכולל נתינת ממש לאונן, או נתינת במקח וממכר לדברים של מת, או דברים שאינם של אכילה ושתיה. זה ביאור המשך חכמה לספרי כאן.

(איוב כ, י) ידיו תשבנה אוננו. ולא בערתי ממנו בטמא, פירוש בטומאת עריות, וכתיב (ויקרא יח, כד) אל תטמאו בכל אלה. ולא נתתי ממנו למת, זה לעבודת גילולים, וכמו שכתוב (תהלים קו, כח) ויאכלו זבחי מתים [וכן פירש הראב"ע]. וכמו שהיה דרך העובדים עבודה זרה, וכמו שכתוב עמוס ד, ד הרבו לפשוט כו' לשלושת ימים מעשרותיכם. וזה שאמר ג' עבירות אלה חמס, עריות, עבודה זרה, לא עשיתי זה בהרמות האלה, רק עשיתי ככל אשר צויתני כו'.⁴

⁴ תמצית דבריו: פשוטו של מקרא, שמתודה שלא אכל את המעשרות על ידי ממון גזול, היינו "אוני". ולא נתן לערוה ממנו באתנו, היינו "בטמא". ולא נתן מהמעשר לעבודה זרה, היינו "למת". שדברים אלו נפשו של אדם מחמדתו. ולכן מסיים, שעשיתי ככל אשר צויתני, ואני ראוי לברכת השקיפה כו'.

⁵ [ח] תוכן דבריו לבאר כונת הספרי. ז"ל הספרי (דברים פרשת ראה פסקא עב) "רבי שמעון אומר, מכלל שנאמר (דברים כז, יד) לא אכלתי באני ממנו, ולא בערתי ממנו בטמא, היכן הוא מוזהר, איני יודע, תלמוד לומר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר. יכול הנותן במתנה יהא חייב, תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר, האוכל חייב ואין הנותן במתנה חייב" ע"כ. פירוש, דבכתוב כאן מפורש [על פי ביאור הספרי, עיין בפסיקה קודמת] שאונן וטמא אסורים לאכול מעשר שני, לפיכך מתודה שלא אכל באוני ובטומאה. ובא רבי שמעון ללמוד, שהוידוי שלא אכל באוני ובטומאה, אינו רק איסור בלבד, אלא יש על זה הזהרה ולוקה אם אכל מעשר שני באוני, מדכתיב בפרשת ראה (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגןך ותיירשך ויצהרך" [ומבאר המלבי"ם על הספרי, דלעיל מיניה כתיב (דברים יב, טו) "רק בקל אות נפשך תזבח ואכלת בשך כבךפת ה' אלהיך אשר נתן לך בקל שעריך הטמא והטהור יאכלנו וקא"ל", הנה מבואר בתורה דאכילה "בשעריך" היא טמא וטהור יחדיו, ועל זה כתיב (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגןך ותיירשך ויצהרך", היינו איסור אכילת מעשר שני בטומאה ובאוני שהוא כטמא, וזו היא הזהרה על איסור אכילת מעשר שני בטומאה ובאנינות, לפיכך מה שמתודה לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא, אינו איסור בלבד, אלא הוא הזהרה

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תקד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(מצוה תרי) ופירוש הספרדי (ספרי חיים), מאת רבינו חיים פלאגי' על ספרי כאן). והנראה לעניות דעתי כתבתי⁶.

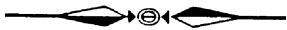

[ט]

כז, טו) הַשְּׂקִיפָה מִמַּעַן קִדְשָׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם וַיִּרְדְּ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתֵּינוּ אֲרָץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

מדוע הגר אינו מתודה וידוי מעשרות, אבל קורא מקרא ביכורים

כז, טו) השקיפה ממעון קדשך כו'. במשנה⁷ סוף מעשר שני (ה),

[ט]

⁷ [ט] תוכן דבריו: דהנה תנן במעשר שני (ה, יג-יד) בדין וידוי מעשרות, "כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש, כדי שתתן טעם בפירות: מכאן אמרו, ישראל ומזמרים מתודים אבל לא גרים ולא עבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ, ר' מאיר אומר אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ, ר' יוסי אומר יש להם ערי מגרש" ע"כ.

מבואר דלחנא קמא גרים לא מתודים וידוי מעשרות, שאין להם חלק בארץ, וגם רבי מאיר ורבי יוסי מודים בזה, ולא נחלקו אלא בכהנים ולוים, דלרבי מאיר אינם קורין כיון שלא נטלו חלק בארץ, ולרבי יוסי, כיון שיש להם ערי מגרש הרי זה כמו שיש להם חלק בארץ, וכן פסק הרמב"ם (מעשר שני ונטע רבעי פרק יא, יז), וז"ל "אבל לא גרים ועבדים משוחררים, מפני שאין להם חלק בארץ, והרי הוא אומר ואת האדמה אשר נתת לנו".

ובדין הבאת ביכורים נמי תנן דאין הגרים קוראים, דז"ל המשנה (א, ד) "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". אבל בירושלמי איתא דרבי יהודה בברייתא חולק על המשנה, וסובר שגר מביא וקורא. דז"ל הירושלמי (ביכורים א, ד) "תני בשם רבי יהודה גר עצמו מביא וקורא, מה טעם [בראשית יז ה] כי אב המון גוים נתתיך. לשעבר היית אב לארס, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים. רבי יהושע בן לוי אמר הלכה כרבי יהודה. אתא עובדא קומי רבי אבהו, והורי כרבי יהודה" ע"כ.

שנאמר לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא כו', היכן הוא מוזהר, איני יודע, תלמוד לומר (לעיל יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך כו' יכול הנותן במתנה יהא חייב, תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך, האוכל חייב ואין הנותן במתנה חייב. פירוש, דקאמר, סלקא דעתך אמינא דגם לא נתתי ממנו למת הוא אזהרה, ולוקה אם לקח בדמיהם תכריכין למת או לשאר דברים שאין בהם צורך אכילה ושתייה, והוא הדין אם נתן לאונן אחר לאכול, דלוקה מלא נתתי ממנו למת, קא משמע לן, דדוקא על אכילתן בטומאה לוקה ומוזהר, אבל על קנין ונתינה לדברים שאינן צורך אכילה אינו מוזהר ואינו לוקה. ועיין חינוך

אבל בספר החינוך כתב שיש לאו אם קונה במעשר שני, מה שאינו אכילה ושתייה, אלא שאין לוקה, כיון שיש לו תשלומים. וז"ל ספר החינוך (מצוה תרי) "ומה שאמרו שאסור להוציא דמיו בשום דבר אחר חוץ מאכילה ושתייה וסיכה ואפילו יהיה דבר מצוה, ולשון ספרי, שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין. ואמרו זכרונם לברכה שכל זמן שהוציא ממנו כלום לשום דבר חוץ מאכילה ושתייה וסיכה שתשלום זה הוא שישלם מעות כנגדן ויאכל מהן בירושלם צרכי סעודה, ומן הדומה דכיון שיש בו תשלומין אין בו חיוב מלקות" עכ"ל. הנה מבואר שסובר ספר החינוך, שיש לאו על נתינת המעשר לדברים שאינם של אכילה ושתייה, ועל כורחך צריך לומר שהחינוך לא מפרש את הספרי כמשך חכמה שלמד רבי שמעון שאין הזהרה על זה אלא מפרש, שמה שאמר רבי שמעון בספרי "יכול הנותן במתנה יהא חייב" - הכונה שנותן מעשר שני לחבירו לאכול חוץ לירושלים, אבל הקונה במעשר שני דבר שאינו אכילה ושתייה יש לאו.

וז"ל הספרי חיים "יכול הנותן מתנה יהא חייב וכו' האוכל במתנה חייב ואין הנותן במתנה חייב. צריך להבין, האי צריכותא דהוה סלקא דעתך דהנותן חייב, היכי דמי, אי שלא הודיע לו כענין שולח ירק גיד הנשה, אמאי אינו חייב, ואי דהודיעו לו, הרי יצא ידי חובתה, ושמא איירי יודע דלא יזהר, ומאי אהני דהודיע לו, ואפילו הכי גלי רחמנא דהאוכל חייב ולא הנותן" עכ"ל.

⁶ תמצית דבריו: אינו לוקה אלא על אכילת מעשר שני באיננות או בטומאה, על פי הספרי, אבל אינו עובר בלאו, וכל שכן שאינו לוקה, אם לוקח במעשר שני דברים שאינם אכילה ושתייה.

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תקד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

למלך (ביכורים ד, ג). ומסתברא כן, דהגר אומר ה' אלוקי (כו, יד) ולא נאות לאמר כן בעזרה לגר שהיה לו בעודו גוי אלהים אחרים, לכן, בביכורים שאומר לכהן ה' אלוקיך (כו, ג), יכול הגר לאמר. וזה נכון.⁸

הדין לענין ביכורים, אם כן כיון שאפילו כהנים ולויים אינם קוראים אלא מפני שיש להם ערי מגרש, איך יקרא הגר שאין לו אפילו ערי מגרש, זה קושיית המשנה למלך, וזה בא המשך חכמה לבאר. [ובקושיא זו דנו הרבה מאוד מפרשים, ונושאי כלים של הרמב"ם, אבל המשך חכמה מתרץ בדרך ייחודית כדרכו בקודש, ואין זה מעניין הביאור להאריך בהבאת דבריהם].

ומבאר המשך חכמה, דבאמת רבי יהודה סובר שגר יכול לומר בידוי מעשר "את הַאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם", כיון שאברהם אב המון גויים, וה' הבטיח את הארץ לאברהם כמו שכתב הרמב"ם, אבל הטעם שגר אינו מתודה הוא מטעם אחר לגמרי, כיון שבידוי מעשרות הוא אומר (כו, יד) "שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי", ולשון זה שאומר על עצמו שה' אלוקיו, ומורה על דבקות בה', שמעולם לא היה לו אלוהים אחרים, ואיך יכול הגר לומר זאת לשון זה בעזרה, שכשהיה גוי היה לו אלהים אחרים, אבל במקרא ביכורים אומר לכהן (כו, ג) "הַגְּדִתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ", ולשון זה יכול הגר לומר, לכן קורא מקרא ביכורים.

[אלא שעוד צריך ביאור מה שהקשה המשנה למלך, דמכל מקום, מדוע כתב הרמב"ם שכהנים יכולים לומר נתת לנו רק מפני שיש להם ערי מגרש, ומאי שנא מאשה. באמת קושיא זו כבר הקשו רכותינו הראשונים בבבא בתרא (פא, א), הרמב"ן הרשב"א הריטב"א והר"ן, ותירצו דגרים עדיפי מהכהנים, דבאמת הארץ ניתנה להם, דהם בני האבות, אלא שלא נחלקה הארץ רק ליוצאי מצרים, וכמו תינוקות שלא נטלו חלק ויכולים לומר שנתת לנו, כי הם טפלים לשאר יוצאי מצרים, כך הם הגרים, ועדיפי מאשה שלא קיבלה חלק בארץ אפילו אלו שיצאו ממצרים, וכן לא הכהנים והלויים]. זה תוכן דבריו.

⁸ **תמצית דבריו: הגר יכול לומר "על הארץ שנתת לנו", שאברהם אב המון גויים לאלו שבאו תחת כנפי השכינה, והגרים הם בניו, והם בכלל השבועה שנשבע ה' לאברהם לתת לו את הארץ, והם עדיפים מנשים וכהנים ולויים שהופקעו מירושת הארץ, מה שאין גרים לא נטלו חלק בארץ כי לא יצאו ממצרים, והם כתינוקות, לכן הגר קורא מקרא ביכורים אבל לא מתודה וידוי מעשרות,**

(יד) אבל לא גרים ועבדים משוחררים שאין יכולים כו' לתת לנו, ולא פליג רבי יהודה בתוספתא לאמר דגר מתודה לפי שאברהם אביהם של גרים, וכמו דפליג על ביכורים בתוספתא (ביכורים א, ג). ויעויין רמב"ם (מעשר שני, יא, יז. ביכורים ד, ג), ומשנה

וכיון שהירושלמי הכריע להלכה כרבי יהודה, כן פסק הרמב"ם. ומבאר הטעם של רבי יהודה וז"ל (ביכורים ד, ג) "הגר מביא וקורא, שנאמר לאברהם אב המון גוים נתתיך, הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי שכינה, ולאברהם היתה השבועה תחלה שיירשו בניו את הארץ, וכן כהנים ולויים מביאין וקורין מפני שיש להן ערי מגרש".

[ודע דבתוספתא הנמצא בדינו תניא (ביכורים א, ב) "רבי יהודה אומר כל הגרים כולן מביאין ולא קורין בני קיני חתן משה מביאין וקורין, שנאמר והיה כי תלך עמנו" ע"כ. אבל המנחת ביכורים (הוא רבי מיוחס רפאל, בעל פרי אדמה על הרמב"ם) מגיה בדברי התוספתא "מביאין וקורין", ומה שאומר דבני קיני כו' הוא אפילו אליבא דתנא קמא. ונראה, דהגיה כן על פי הירושלמי הנראה לעיל, ולזה נתכון גם המשך חכמה, שכתב שרבי יהודה **בתוספתא**, חולק, וסובר שגרים מביאין וקורין].

והשתא יש לבאר, מאי שנא וידוי מעשרות דהגר אינו מתודה כיון שאינו יכול לומר "את האדמה אשר נתת לנו", ולענין הבאת ביכורים הוא מביא וקורא, כיון שאברהם היה אב המון גויים שבאו תחת כנפי השכינה, ויכול לומר "האדמה אשר נתת לי". ובמראה פנים על הירושלמי (שם) סובר, שרבי יהודה שחולק בתוספתא לענין ביכורים, חולק מאותה סברא גם לענין וידוי מעשרות, ותמה מדוע הרמב"ם לא פוסק בשניהם כרבי יהודה. ובאמת, המשך חכמה ברמז לשונו מיישב, דבאמת רבי יהודה לא חולק בתוספתא אלא על הבאת ביכורים, אבל לענין וידוי מעשרות מודה רבי יהודה שהגר אינו מתודה, ולא על הרמב"ם יש להלין, אלא על רבי יהודה. אלא שצריך טעם מאי שנא וידוי מעשרות מהבאת ביכורים.

ובמשנה למלך (ביכורים ד, ג) מוסיף להקשות - מלבד הסתירה בין דין וידוי מעשרות לדין הבאת ביכורים - על טעם דרבי יהודה שקורא בביכורים, כיון שאברהם אב המון גויים, והא מודה רבי יהודה שאשה אינה קורא כיון שאין לה חלק בארץ, וכן פסק הרמב"ם (ביכורים ד, ב), אף על פי שיכולה לומר על אברהם אבותינו, כי אברהם אב המון גויים, אבל מכל מקום אינה יכולה לומר "אשר נתת לי", והוא הדין גר, והרי אפילו כהנים ולויים אינם קוראים אלא מפני שיש להם ערי מגרש, כדפסק הרמב"ם בביכורים (ד, ג), והוא ממשנה במעשר שני (ה, יד) [כך מפרש הכסף משנה בביכורים, שם], והוא

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תקד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

יתומים ודיין אלמנות במעון קדשו. דיש מרחמים על יתומים, אבל אינם בביתו רק בבית פחות, לא כן השם יתברך, הוא מגדלם כבנים במעון קדשו, ולכן אמר (פסוק יג) נתתיו לגר ליתום לאלמנה כו', לכן השקיפה ממעון קדשך. והנה אמרו בחגיגה פרק ב (יב, ב) זבול כו' ומיכאל מקריב קרבן, מעון כו', הרי דמקום היתומים גבוה ממקום הקרבנות, כן אמרו בסוכה פרק ד (מט, ב) דהעושה צדקה גדולה מכל הקרבנות שנאמר (משלי כא, ג) עשה טוב נבחר מזבח. ודו"ק. והנה¹⁰ כתבו המחברים (אליה רבה, אורח

השקיפה ממעון קדשך. וראיה לזה דאמרו בחגיגה (יב, ב) שיש שבעה רקיעים וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות. וילון. ובזבול יש הקרבת קרבנות, והרקיע מעל זה, הוא מעון, וכיון שדוד המלך ע"ה אומר בתהילים שה' דר כביכול עם היתומין ברקיע של מעון, שמע מינא שמצוה זו גדולה מהקרבנות שהם ברקיע זבול.

ועוד ראיה לזה, דבסוכה (מט, ב) "אמר רבי אלעזר: גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות, שנאמר (משלי כא, ג) "עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מִזְבֵּחַ" ומיִּוֶּשֶׁב דְּקָדוֹק ב'.

ועל פי זה מבואר מדוע מותר לעשות מלאכת הדיוט להתפרנס ממנה כדי לפרנס יתום, ואפילו שלא בחול המועד, ויבואר בהערה הבאה.

¹⁰ תוכן דבריו ליישב הלכה תמוה, דהנה יש להוכיח שמותר לעשות בחול המועד מלאכת הדיוט, כדי לפרנס יתום ואפילו שלא בחול המועד. דהנה מצאנו לאליה רבה (אורח חיים תקמב, סעיף ב ס"ק ג) שכתב על דברי המחבר, "כל מלאכה מותר לעשותה על ידי פועל שאין לו מה יאכל, כדי שישתכר וירויח", וז"ל "מה יאכל וכו'". ואם יש לו לאכול אפילו לחם ומים אסור (מגן אברהם). [עיי'ן] בלחם משנה [על משניות] פרק מי שהפך שכתב זה לשונו, בירושלמי [מועד קטן פרק ב הלכה ג] משמע לאו דוקא אין לו כלל מה לאכול, אלא שאין לו בהרוחה לצורך המועד ע"כ. [מבואר דהמשך חכמה פוסק להלכה כדברי האליה רבה. והנה המשנה ברורה מסתפק אם יש לסמוך עליו, עיי'ן שם במשנה ברורה (ס"ק ז), בשער הציון (ס"ק יב) ובביאור הלכה (ד"ה מה יאכל), מכל מקום החיי אדם (נשמת אדם כלל קו, ד) פסק כאליה רבה, וכתב שכן דעת החינוך והסמ"ג, לא תעשה ע"ה, וכן פסק ערוך השולחן (כאן, ס"ק ב), וכן הביאו להלכה בכף החיים כאן, ס"ק ט) אלא שהביא גם יש חולקים].

הנה מבואר שאפילו יש לו לאכול, אלא שאין לו לצרכי חול המועד יין ובשר, דאין לו שמחת המועד, גם ידחה מלאכת חול המועד מפני שמחת

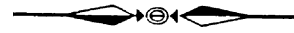
[י]

(כו, טו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

גודל החשיבות לפרנס יתום

השקיפה ממעון קדשך. הענין, כי כתוב (תהלים סח, ו) אבי

שאינו יכול לומר "ה' אלוקי", מה שאין כן במקרא ביכורים, אומר "ה' אלוקיך".

[י]

⁹ [י] תוכן דבריו: יש לרדק על הכתוב "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל כו'": א. מהו לשון ממעון, שלא נמצא במקום אחר. ב. מדוע דוקא לאחר ביעור מעשרות הוא מבקש זאת. ואם מפני גודל המצוה, והרי בכל פרשת קרבנות לאחר הקרבתם לא מצאנו שיתפלל שבזכות הקרבן נתברך, ומאי שנא דוקט מצות ביעור מעשרות.

ומבאר המשך חכמה, בהקדים ביאור הכתוב בתהלים (סח, ו) "אָבִי יְתוּמִים וְדֵיִן אֱלֻמְנוֹת אֱלֹהִים בְּמַעוֹן קְדָשׁוֹ", דמה ביאור הכתוב בזה, והרי כבר כתוב שהוא אבי יתומים ודיין אלמנות, ומה עניין אֱלֹהִים בְּמַעוֹן קְדָשׁוֹ, ומבאר, דיש הרבה שהם מרחמין על היתומין, אבל היתומין אינם גדלים בביתם כבנים, אלא שמספקים להם כל צרכן, ומרגיש היתום בחסרון האב אפילו שמרחמין עליו, אבל הקב"ה אינו כן, אלא מגדל את היתומין בביתו כבנים במעון קדשו, לכן אמר דוד ע"ה בתהילים, שה' הוא "אבי" יתומין, ממש כפשוטו, שמגדלן בביתו כבנים, לכן אמר "במעון קדשו" היינו בביתו, [דהיינו שה' דואג ליתומין כאב לבן ממש, הגדל עמו בביתו, ומשגיח על כל פרט ופרט החסר לו].

ולכן אמרה תורה להתפלל לאחר וידוי מעשרות שנתן ליתומין ולא למנה צרכן, שיבקש שה' ממעון קדשו, שהוא מקום שמגדל היתומין, משם ישקיף בזכות מצוה זו לברך את ישראל, ומיִּוֶּשֶׁב דְּקָדוֹק א'.

והטעם שדוקא במצוה זו מתפללים על זה, כיון שהמצוה לתת צדקה ליתום היא הגדולה ביותר, יותר מכל הקרבנות, ולכן רק לאחר מצוה זו יש לבקש

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא ו - י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תקד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מועד נדחית מפני תלמיד חכם לענין הספד, דאין מועד בפני תלמיד חכם (מועד קטן כז, ב), כל שכן דמלאכת חול המועד נדחית מפני יתומים, דעדיפי מתלמיד חכם. ודו"ק. ולהלכה הוי צרכי רבים, שביארן הרא"ש בשם ראב"ד ריש מועד קטן (א, ו) דמלאכת הדיוט מותר בכל ענין, ואין כאן מקום להאריך¹¹.

חיים תקמב, ב ס"ק ג, ועוד) דמלאכת חול המועד מותר על ידי פועל שאין לו בשר ויין לצורך הרגל, ועל כרחין דשמחת הרגל מפורש בתורה, לא כן איסור חול המועד, דרק אסמיכיניהו אקראי, יעויין שם בחגיגה בתוס' דף יח, א (ד"ה חולו), לכן שמחת הרגל דוחה מלאכה. ומצאנו שפסק הרמב"ם (סנהדרין כא, ו) דדין יתום קודם לדין תלמיד חכם, וכיון שמצאנו ששמחת

אפילו שאינו לצורך המועד אם הוא מלאכת הדיוט, והכא נמי אינו לצורך המועד, אלא להאכיל היתום אפילו לאחר המועד, לכן הוא מותר אם הוא מלאכת הדיוט. [ולפי זה לא מותר רק מלאכת הדיוט ולא מלאכת אומן, ומבואר בדברי המשך חכמה שמתיר לעבוד בחול המועד לצורך היתום, אפילו שאינו עבור שמחת המועד של היתום].

ועכשיו צריך ביאור, מדוע באמת נחשב צרכי יתום כצרכי רבים ומותר לעשות מלאכה בעבורם בחול המועד. אבל לאור המבואר לעיל, שהקב"ה מגדל היתום בביתו כבן, לכן חשיבותו כצרכי רבים. [ומוכרח שזה כונתו, כי אין דרך המשך חכמה לחדש הלכות בסתם. ועוד, מה שייכות חידוש הלכה זו לתחלת דבריו. ועמלתי הרבה להבין עומק כוונתו].

¹¹ **תמצית דבריו: דוקא כאן, לאחר שמפרנס יתום, יש לבקש השקיפה מ"מעון" כו', כי ב"מעון" של הקב"ה, הוא מגדל את היתומים כבנים, ומצוה זו חשובה מקרבנות. ולכן צרכי היתום חשובים כצרכי רבים, ומותר לעשות מלאכת הדיוט בחול המועד, כדי להשתכר ולפרנס יתום. שלצרכי רבים, מותר לעשות מלאכה במועד - אם היא מלאכה הדיוט.**

המועד. והטעם בזה מבאר המשך חכמה על פי מה שאמרו התוס' בחגיגה (יח, א ד"ה חולו) שאיסור מלאכה בחול המועד אינו מפורש, אלא סמכוהו אקרא, אבל שמחת הרגל הוא מפורש בקרא "ושמחת בחגך" ואפילו בחול המועד, לכן שמחת המועד, דהיינו בשר ויין, דוחה מלאכת חול המועד.

והנה מבואר בגמרא במועד קטן (כז, ב) דמותר להספיד תלמיד חכם בחול המועד, דכבוד תלמיד חכם דוחה שמחת חול המועד, והנה פסק הרמב"ם (סנהדרין כא, ו) דדין יתום קודם לדין תלמיד חכם, שמע מינא דיתום קודם לתלמיד חכם, ואם נדחה שמחת החג בחול המועד, מפני כבוד תלמיד חכם, שמותר להספידו בחול המועד, כל שכן שמותר לעשות מלאכה בחול המועד בשביל לפרנס תלמיד חכם, שהרי כבר נתבאר ששמחת הרגל אפילו של חול המועד, דוחה מלאכת חול המועד, ואם מותר בשביל תלמיד חכם לדחות שמחת הרגל ולהספידו, כל שכן שמותר לעשות מלאכה בשביל התלמיד חכם להאכילו אפילו לאחר המועד. ואם כן, כל שכן שמותר בשביל יתום לעשות מלאכה בחול המועד להאכילו אפילו לאחר המועד, שהרי היתום קודם לתלמיד חכם. [ואף על פי שאסור להספיד יתום בחול המועד, היינו טעמא, כיון שלאחר מיתו אין חשיבות ליתום, שאין חשיבותו אלא בחייו, מה שאין כן התלמיד חכם חשיבותו היא לעולם].

והטעם שמותר לעשות מלאכה עבור היתום בחול המועד אפילו כדי שיאכל לאחר המועד, כיון שצורך היתום נחשב לצרכי רבים, ומבואר ברא"ש בשם הראב"ד (פסקים מועד קטן א, ו) דצרכי רבים מותר לעשות בחול המועד

